

## **СУЕЦЬКА КРИЗА 1956 Р. У ФОКУСІ СВІТОВОЇ ГЕОПОЛІТИКИ**

**Леськів Олег,**

здобувач вищої освіти другого рівня

історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного  
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: **Федорів Ірина,**

кандидат історичних наук, доцент

кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства

Тернопільського національного педагогічного  
університету імені Володимира Гнатюка

У статті досліджуються події 1956 р., пов'язані з перебігом подій, викликаних націоналізацією Єгиптом Суецького каналу, зокрема реакції Великої Британії, Франції, Ізраїлю та інших зацікавлених держав на дії Єгипту. Проаналізовано військові дії на Синайському півострові, в зоні Суецького каналу та в секторі Газа. З'ясовано ставлення Організації Об'єднаних Націй щодо конфлікту та прийняття рішень для припинення війни і мирного врегулювання. Зосереджено увагу на консолідації військової сили Ізраїлю, що перетворило його на сильного регіонального гравця і забезпечило мир на найближче десятиліття. Розглянута слабкість Великої Британії та Франції у протистоянні тиску США і втрата ними статусу колоніальних імперій та світових держав. Зроблено висновок про важливість підтримки світової спільноти у перемозі Єгипту. Визначено та охарактеризовано основні результати та наслідки кризи 1956 р. як для тогочасного арабо-єврейського Сходу, так і для подальшого розгортання близькосхідного протистояння.

Серед численних конфліктів періоду Холодної війни важливе місце займає Суецька криза 1956 р. на Близькому Сході, яка сьогодні розглядається дослідниками з двох ракурсів. Перший підхід трактує окреслені події як протистояння колишньої колонії в обличчі Єгипту, з одного боку, та колишніх колоніальних імперій Англії та Франції, які намагались зберегти свій статус та вплив у регіоні – з іншого. Другий – побудований на аналізі конфлікту між арабами та євреями, який у цей період наростав. Вважаємо, що саме поєднання цих двох факторів і спричинило Суецьку кризу у 1956 р.

Спроби зі створення арабської та єврейської держав у Палестині виявилися невдалими, тому що плани поділу не були прийняті ні арабами, ні євреями. Арабо-ізраїльське протистояння сформувалося після першої війни між ними в 1948–1949 рр., коли напад арабських країн на щойно проголошену державу Ізраїль закінчився для арабів поразкою. В

арабських країнах розгорівся реваншизм та люта ненависть до євреїв, що стало ґрунтом для подальшого розвитку конфлікту.

Піднесення Ізраїлю як держави було найяскравішим свідченням політичної та військової слабкості арабських держав. Поразка у війні та загострення внутрішніх справ у самих арабів призвело до поширення екстремізму. Результатом цього стали державні перевороти: в липні 1949 р. генерал Хусні Заїм скинув правлячий уряд Сирії, у 1951 р. вбито короля Йорданії Абдаллаха, а в 1952 р. в Єгипті владу захопили військові, об'єднані в Раді революційного командування.

«Після завершення Палестинської війни стало очевидним, що світове співтовариство зацікавлене у збереженні миру в Близькосхідному регіоні на основі підписаних Родоських угод між ізраїльтянами та арабами. У травні 1950 р., після зустрічі міністрів закордонних справ США, Британії та Франції, було опубліковано спільну тристоронню заяву. Скасовуючи ембарго на продаж зброї до країн, котрі зобов'язувалися не здійснювати агресивних військових дій, великі держави декларували намір удатися до відповідних заходів у рамках ООН або й поза нею проти країн-агресорів, застерігаючи при цьому саме арабів від планів антиізраїльського реваншу. Завдяки жорсткій позиції великих держав удалося загасити новий конфлікт, що розпочався у 1951 р. окупацією ізраїльтянами демілітаризованої зони Ель-Ауджа на півночі Синайського півострова. Однак подібні конфлікти, що відбулися і в інших демілітаризованих зонах, змусили Ізраїль, посиляючись на потреби створення умов для власної безпеки, окупувати ці зони» [2, с. 464].

У жовтні 1951 р. уряд Єгипту скасував Англо-єгипетський договір 1936 р., умови якого надавали Великій Британії в оренду суецьку базу ще на 20 р. У результаті відбулись сутички між військовими двох країн, що призвело до антизахідних бунтів, чим скористались «вільні офіцери» і повалили єгипетську монархію.

У результаті внутрішньої боротьби в 1954 р. уряд очолив Гамаль Абдель Насер, який одразу взяв прорадянський курс. Радянський союз, надаючи зброю, розраховував переманити Єгипет у свій табір, проте досяг значно більшого. Г. Насер мав намір збудувати Асуанські греблі за фінансової підтримки зі сторони США і Англії, проте викликав їх невдоволення визнанням КНР. Американці відмовились фінансувати проєкт. У результаті Насер проголосив націоналізацію Суецького каналу, щоб високі збори за користування каналом надали необхідні кошти.

«Дії Єгипту викликали негативну реакцію з боку Франції – власника 52 % акцій компанії і Великої Британії – основного користувача каналу і власника 44 % акцій, які почали планування військ та акції проти Єгипту» [4, с. 512].

Націоналізація Суецького каналу викликала велике обурення нового прем'єра Великої Британії Ентоні Ідена, який наполягав на військовому втручанні й ліквідації диктатора, проте в уряді була велика кількість противників такої ідеї, які вважали, що необхідно діяти разом із США. Проте, президент Д. Ейзенхауер підтримував політику деколонізації і попередив Англію, щоб та не вдавалась до військових дій. Британські політики, у свою чергу, сподівались, що підтримка Г. Насером антизахідних груп на Близькому Сході утримає США від втручання у майбутній конфлікт.

Підтримка Г. Насером Фронту національного визволення в Алжирі підштовхнула Францію до підтримки та співпраці у протистоянні із Єгиптом. Французькі політики, навчені гірким досвідом Другої світової війни, були рішуче проти спроб умиротворення чи пошуку компромісів із диктаторами. Вони вважали, що для підтримки власного верховенства та можливості проведення незалежної зовнішньої політики так чи інакше повинні перемогти супротивника.

У цих обставинах французи вирішили скористатись занепокоєнням євреїв щодо посилення військових сил Єгипту, лідер якого активно діяв на дипломатичному фронті для налагодження військової співпраці із ворогами Ізраїлю.

«Окрім того, блокада Суецького каналу, що стала частиною економічної війни, рейди фадаянів, які приносили нові жертви, нова радянська зброя, яка поступово опановувалася єгипетською армією, змусили Ізраїль пришвидшити темпи підготовки своєї армії до можливої війни» [1, с. 43].

«Підсумовуючи вищесказане, слід відзначити тенденцію до збігання інтересів Ізраїлю й урядів Англії та Франції стосовно необхідності початку воєнних дій проти Єгипту. Тому протягом літа 1955 р. – осені 1956 р. відбулися переговори зацікавлених у війні проти Єгипту сторін: у липні 1955 р. в Булонському лісі між головою уряду Франції Г. Молле та ізраїльським міністром оборони Ш. Пересом, у вересні в Тель-Авіві між Ш. Пересом та міністром оборони Франції А. Томасом. Важлива зустріч була проведена 30 вересня у Парижі, у якій взяли участь Ш. Перес та міністр закордонних справ Г. Меєр. Ця зустріч проходила дуже напружено, адже ситуація на Близькому Сході вимагала негайних дій. Г. Молле та міністр закордонних справ К. Піно в загальних рисах окреслили свої воєнні плани» [3, с. 159].

Проте, незважаючи на те, що Ізраїль був союзником Англії та Франції у цьому протистоянні, великі держави вирішили скористатись ним і виступити в ролі миротворців. План полягав у нападі Ізраїлю на Єгипет з подальшим врегулюванням конфлікту французами та англійцями. При цьому вони використали б ситуацію для тиску на Насера щодо питання Суецького каналу. Ізраїльтяни не далеко відстали від своїх союзників і

також хотіли отримати максимальну вигоду від цього плану, передбачаючи захопити південь Синайського півострова, острови Тиран та Синафір.

Якщо б захоплення каналу Єгиптом призвело до бойових дій, необхідно було розглянути конкретні дії, котрі застосувати проти країни [5]. Ці слова були сказані генералом Чарльзом Кейтлі у Лондонській газеті в 1957 р. з метою пояснення дій англійців під час Суецької кризи.

29 жовтня 1956 р. ізраїльтяни атакували Єгипет. Наступного дня Англія та Франція звернулися до обох воюючих сторін із вимогою відвести свої війська на 16 км від каналу. Єгипту було дано 12 годин на прийняття рішення, але Насер одразу відкинув усі вимоги. А 30 жовтня Франція та Великобританія, наклавши вето на рішення РБ ООН про негайне припинення бойових дій і забов'язування припинити постачання зброї ізраїльтянам, почали підготовку військ. 31 жовтня союзні війська перейшли до прямих воєнних дій: авіація здійснила нальоти на військові бази в Каїрі та Порт-Саїді. Таким чином, Суецька війна завершилася повним розгромом єгипетської армії та захопленням ізраїльтянами Синайського півострова і Сектора Газа.

Поки тривали воєнні дії, роль миротворця взяла на себе Генеральна Асамблея ООН, яка 2 листопада прийняла резолюцію, яка закликала до негайного припинення вогню та відведення військ для встановлення перемир'я. Проте, це голосування не вплинуло б на англійський та французький уряди, якби не втручання СРСР. Після марних спроб схилити США до спільного воєнного втручання, Радянський Союз поставив ультиматум трьом державам. Представник СРСР Булганін висловився проти агресії і припустив використання ядерної зброї для врегулювання конфлікту. Хоча це був блеф, але Д. Ейзенхауер боявся, що це може стати початком Третьої світової війни і почав діяти, щоб припинити конфлікт. Це не могло не вплинути на союзників. Уже 8 листопада, коли Ізраїль досяг своїх цілей у війні, Президенту США і Генсеку ООН було повідомлено, що Ізраїль готовий вивести війська із Синаю після укладення домовленостей із миротворцями ООН. Для контролю за виконанням умов припинення вогню на лінії розмежування було введено війська ООН.

**Висновки.** Зазнавши воєнної поразки, за допомоги СРСР, Г. Насер переміг дипломатично. Окрім того, що йому вдалося відновити контроль над усією територією Єгипту, Г. Насер став лідером арабського світу, переконавши усіх у своїй перемозі.

Провал плану великих держав мав значний вплив на міжнародній арені: з'явився яскравий приклад успіху боротьби колишньої колонії проти метрополій, що прискорило розпад колоніальної системи, крім того,

Великобританія та Франція втратили позиції на міжнародній арені і надалі були змушені постійно оглядатися на США у своїй зовнішній політиці. У свою чергу Ізраїль зумів знищити військовий потенціал Єгипту. Проте, це досягнення згодом було перекреслено посиленням Г. Насером свого авторитету та спробами централізувати арабський світ навколо Єгипту.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Алек Д. Эпштейн. Войны и дипломатия. Арабо-израильский конфликт в XX веке. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2003. 216 с.
2. Дюрозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 до наших днів / Пер. з фр. Є. Маричева та ін. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 906 с.
3. Стрільчук Л. В., Оксамитний Ю. А. Суецька криза 1956 р. у світлі перебігу арабо-ізраїльського протистояння: витоки, еволюція, наслідки конфлікту. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2008. № 11: Історичні науки. С. 156–161.
4. Коміренко І. Суецька криза 1956. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / Л. В. Губерський (голова). К.: Знання України, 2004. Т. 2. М–Я. 812 с.
5. Keightley Charles. Despatch by General Sir Charles F. Keightley GCB GBE DSO, Commander in Chief Allied Forces. Operations in Egypt, November to December 1956 – UK Ministry of Defence. London Gazette. September, 10. 1957. P. 5327–5337.